

IV.

Oroszország' régibb 's mostani állása; befolyása; 's politicája.

Oroszország' eredete, 's növekedése. — Oroszország' kiterjedése; népessége; hadi ereje; földmívelése, ipara 's kereskedése; pénzügye, — Politicájának iránya 's működése.

A' történeten nem nyujt népekre 's kormányokra nézve tanulságosabb képet, az Oroszbirodalom' nagyobbodásánál. Bár e' tanulságot, e' komolyan intő szót már rég megértették volna, 's ne csak most olly méregdrágán vásárlott tapasztalás után kezdenék használni. Adja az ég, hogy szükkeblőség 's rövidlátás, se népet se kormányt ne kárhoztasson a' súlyos tanbérnek további fizetésére, 's mentse a' késői megbánás' keserű érzetétől.

Az Oroszbirodalmat szerencséje, fortélydús

politicája, 's néhány erőteljes fejedelme emelte: de rémitő nagyságát, főleg népek' 's kormányok' hibái 's vétkei okozták. Ezek nélkül nem csak nem nő annyira Európa' — mondhatni — a' világ' nyakára: sőt hihetösen azon jelentőség-nélküli csekélységében marad, mellyben kevéssel 300 évnél több előtt volt; vagy talán jelenben nem is létezik.

Rurick, Nowgorod' fejedelme alatt kezdenek az oroszok 864-ben némi jelentőségre kapni. Ennek örökösei folyvást terjeszkednek; 's első keresztyén fejedelmök- a' görög vallásra lépett Wladimirnak (980—1015) már nagy kiterjedésű volt birtoka. Ennek fiai közt a' birodalom felosztattik. A' belháboruk által meggyengülteket, a' nagy Dschingischan' fia legyőzi (1224), 's unokája Batu (1237—1240) meghódítja. 1401-ig mongol felsőség alatt, 's lengyelek és németek által zaklatva sinlődnék. Ekkor Timur a' mongolok' uraságának véget vet; maga pedig önként távozván, (1462) I. Iwan, a' mongolokon vett teljes győzelem után, az oroszbirodalmat „Nagyfejedelemség” név alatt helyreállítja. Ő 's utódjai, birtokukat annyira szélesítik, hogy midőn II. Iwan

(1547) magára császári címet ruház: országa 125,000 □m.f-re terjed.

Ennek fiában a' Rurick' fiága megszakadt. 1618-ig a' lengyelek és svécusok felsőségi hatalmat, és czárokat nevező befolyást gyakoroltak. Ezekkel, a' választás által trónra emelt Romanow házbóli első czár, áldozatokkal kötött békét. Azonban Á'siában növelte birtokát, 's fiának Alexei-nek, a' nagy Péter' apjának 255,000 □m.f-nyi birodalmat hagyott. — Ennek sikerült, ellenfelei' hibája' s' egymás közti viszongásai' következtében, nem csak a' felette lebegő veszélytől menekedni: hanem a' lengyelek' hatalmát megtörni; 's birodalmát nagyítani. — Neki kedvező 's általa jól használt azon hibát követték el ugyanis a' lengyelek: miszerint kemény bánásmód által, az uralkodásuk alatti kozákok' támadását, 's az oroszhozi csatlakozását eszközölték. Azonközben a' svécusok' királya, Károly Gusztáv csaknem egész országukat elfoglalta. Hogy ettől menekedjenek, az oroszsal voltak kénytelenek, ennek kedvező békét kötni. Így ama két nemzet, melly akkor egyenkint is, de annyival inkább egymást segítve, nem csak az oroszoknak felsőségre kapását meggátolni, sőt azt

semmivé is tenni képes lett volna: önhibája által gyengítette magát, — 's szilárdította 's növelte amazt.

A' lengyel volt előbb hajlandó Svédországnak tervezett felosztásában részt venni. De a' mindenütt diadalmaskodó XII. Károly által legyőzve, kénytelen volt e' nemzet Augustz' helyébe Lescinsky Stanislót tőle fogadni el királyának. Miután Károly Pultavánál megveretett, Péter az előbbi királyt visszahelyezte; 's a' lengyelekre vészt hozó orosz befolyást megalapította.

Ez időben Poroszország 's Hanovera is azon hibás lépést tették, melly politicában, mint a' természet elleni bűn, örökké önmagát bünteti: t. i. az erősebbet segítették a' gyengébb ellen. — A' már meggyengült Svédország' estével, zsákmányt reményltek. XII. Károly Friedrichshallnál elesett; 's a' svédek, legszebb tartományaitak áldozva, vásárolták meg a' békét 's fennmaradásukat. — Ennek következtében 1721-ben Péter Liewlandot, Esthlandot, Ingermanlandot, és Careliát kapta, — nagy kiterjedésénél (3000 □m.f.) földészeti fekvése s' miveltsége által még becsesebb szerzeményt. Ezek közül Ingermanlandban ala-

pította birodalma új fővárosát, Pétervárat; 's azt még halála előtt (1724) nagy kereskedői fontosságra 's élénkségre emelte. — Péter roppant kiterjedésűvé tette birodalmát. A' per'sák Schachjától, adott segedelemért, a' Kaspitenger' vidékén Daghistan-, Schirvan-, 's Moghan-t kapta. Á'siában a' hódítások Chináig, a' Jegestengerig, 's a' nagy Oceánig terjedtek. Péter császárnak nevezte magát. 'S ez erőteljes fejedelem valóban császári birodalmat is hagyott utódjaira; mellynél a' romai legkiterjedtebb korában sem volt nagyobb. Őt követte neje I. Katalin (1725—27); ezt unokája II. Péter (1727—30); ki után öcscsének leánya, Anna Iwanowna foglalta el a' trónt.

Ez II. Auguszt lengyel király' halálával, ennek fiának III. Augusznak adta a' koronát; holt az ország az előbbi királyt Lescinsky Stanislót választotta volt. Orosz fegyver döntötte el a' dolgot.

Ez alkalommal 's ez időben, az orosz hatalom' 's birtok' terjedését megint egy más hatalmasság' fonák politicája mozdította elő. Austria, saját birtokait veszelve segítette a' muszkákat

a' lengyelek ellen. Később (1736—39) a' török ellen vont fegyvert mellette; 's elvesztette Belgrádot, Orsovát, 's mit Szerb- 's Oláhországban birt. De az oroszok a' Don' torkolatánál fekvő Azovval gazdagodtak.

Az Annát követő Erzsébet, Péter' leánya, (1741—62) hasonlóan növelte birodalmát. A' svédeknek „Kimenegorod” tartományukat, 's több váraikat vette el; 's a' nemzet' akaratja ellen, eszközölte egy holsteini herczeg' trónra lépését.

II. Katalin (1762—96) alatt, egyfelől a' töröknek került a' muszka hatalom fölébe; mi pedig első mérkezésökkor (1711) nagyon túlnyomónak mutatkozott, 's azóta is egyedüli félelmes ellenfele volt; másfelől Lengyelország' felosztása által növekedett súlya 's ereje.

Ezen felosztásnál, nagyobb bűn 's hiba uralkodás által nem követtetett el; 's e' bűnnek 's hibának súlya, ma magát megboszulandó, nehézkedik a' tett' czimboráin. — E' nemzetten elkövetett rabló gyilkolásnak ürügyéül: egyenetlensége, 's alkotmánya' hibái-okozta események használtatnak. A' lengyelek által újra választott Lescinsky Stanisló' helyébe az oroszok által reájok erőltetett

királyuk' halálával új versengés lőn; s megint muszka befolyás adta a' koronát Poniatowski Stanislónak. 'S a' lengyeleknek a' más-vallásuk elleni türelmetlenségéből eredő dissidensek' mozgalmát, az orosz kormány új alkalmul használta a' lengyel ügybei elegyedésre. A' vallások' egyenlő szabadságát követelte. E' szép szín alatt fortélyt 's erőszakot használt. Engedett a' lengyelek' országgyűlése; de véres belháború tört ki. Ez lőn a' felosztás' ürügye. Lengyelország' harmadát az oroszok, Austria, 's Poroszország maguk közt felosztották. Ez égre kiáltó tettet Európa' minden hatalmasságai békén 's nyugodtan tűrték; csak a' török lépett a' szent ügy mellett fel, 's harczolt, de megveretett. Az oroszok, határaikkal délre a' Feketetengerig; délnyugotra a' Dnieszterig; délkeletre Kubanig nyomultak.

Katalin a' kutschukkajnartsi békével nyerte a' feketetengereni szabad hajózás' orosz részre nézve olly igen fontos jogát (1774). A' Dnieper és Bog közti egész terület is övé lett.

A Porta, a' krimi, budgiaki, s' kubani tatárok feletti hatalmáról, azon békekötés' következtében lemondván — ezek szabadon választandó Cha-

nok alá helyeztettek. Az oroszok egyenetlenséget 's visszavonást támasztottak közöttök; s' a dolgot annyira vitték, hogy a' Chan (1783) hatalmát a' császárnőnek adta által; 's Kaukasia 's Tauria, a' roppant kozák-csordák' és seregek' fészke az oroszoké lett. Kaukasuson túl, Georgiában is el lőn az orosz hatalom ismerve. Tiflis birtokába jött (1783). E' miatt új török háboru ütött ki (1787), mellyben Austria megint az oroszot segítve lépett fel, 's megint tetemes veszteséggel. Miután II. Leopold (1791) a' törökökkel békét kötött, Katalin még egyedül folytatta a' háborut, mig az a' Jassii békével (1792) végződött; melly neki birtokát 's hatalmát szintannyira növelte, mint a' törökét alázza 's megnyírta.

Az alatt Lengyelország' léte javított alkotmánya által ujra szilárdulni kezdett. Ezen független-lét' 's polgári alkotmány' oltalmát II. Fridrick Wilhelm fogadta 's vállalta magára. Mégis megegyezett, 's részt vett e' második osztályban (1793). A' rongált nemzet kétségbeesés' lelkesedésével ragadott fegyvert, dicső hőse Kosciusko' vezérlete alatt (1794). De Austria 's Poroszország segítették az oroszokat; s' a' szabadság' ügye

elnyomatott. Vérezve esett el 's lánczoltatott le a' hős Kosciuskoval együtt a' szerencsétlen lengyel nemzet. Harmadszor osztatott fel Lengyelország.

Mind ezen oroszláni osztályokban, az oroszok vették maguknak a' legjobb és sokkal nagyobb részt.

Katalin, halála (1796) előtt még kurlandot kapcsolta birodalmához. Folytatott háborúi 's politicája által birodalmát 's hatalmát roppant nagyra növelte; de mind kettő, minden országra 's minden népekre, sok nyomort 's átkot idézett elő.

Katalin' halála óta, fia I. Pál 's unokája Sándor alatt is, a' Muszkabirodalom' külterjedése 's — főként ez utóbbi alatt — belső öregbedése 's szilárdulása folytonos és oriási előlépteket tett.

Azon képtelen szerencse, mi e' birodalomnak mindig kedvezett, hozta magával, hogy azon esemény, mi utóbbi időkben Európára olly sokféle szenvedést árasztott; melly a' többi uralkodásoknak annyi kár' 's veszély' forrásává lőn, t. i. a' francia forradalom, — Oroszországot illetőleg, növekedése' s' hatalma' szilárdítására nézve, hasznos eseményül jelent meg. — Szabadság 's arra törekvő

mozgalmak' frankhonbani legtulságosabbá-váltsága ugyanis, a' másik tulságot, — azon kormányt t. i. hol szabadság legkevesebbé létezik, 's hol azon szellembeni mozgalom legkevesebbé feltehető — tüntette fel (a tulsághoz szító, 's csak annak hátrán megállapodni szokott emberi természetnél fogva), mint a' fenálló kormányok' 's a' stabilitás' természetes frigyesét, sőt személynökét. — A' szörnnyé torzított szabadság ellen, a' jórenddé szépitett rabszolgaságtól vártak 's reményltek oltalmat.

A' távol s' elkülönözöten fekvő Oroszország' szolgasághoz szokott, 's nagyára buta népességében — kivált akkor — forradalmi anyag nem létező: a' francia forradalomnak sem szenvedéseiben nem osztozott, sem annak veszélye nem fenyegette. Abból csak hasznot merített; mert gyűlpontjává 's legfőbb frigyesévé vált mind azon kormányoknak, mellyek forradalmi mozgalmaktól, pusztítva száguldó szabadságtól, vagy csak jogszerű követelésektől is rettegetek. Ez idő 's e' körülmény vetette meg Oroszország' legnagyobb hatalmának, 's túlsúlyának valódi alapját. — A' sok tekintetben kisebb ellenségtől menekvés' ösztöne, Európát — mondhatni — a' nagyobb ellenség'

karjai közé vezette. Rablók — vagy azoknak vélték elől, ragadozó medve' barlangjába vonultak.

1783-ban Tiflis a' muszkáé lett. 1787-ben új török háború, mellyben II. Jó'sef a' muszkákat segíti. Pál a' per'sáktól Derbent' erősségét és Batu' városát kapja. Sergei Szuwarow alatt a' forradalom elleni harczban vesznek részt; 's legerősebb lépnek — vést jósló előpostácul — a' német földre.

Már a' lunevillei békekötéskor érezhető volt Európa' viszonyaira, az orosz udvar' nagy befolyása. — Elhatározó súlya még nagyobb 's kitünőbb lőn, midőn 1805- és 1806-ban, Austria 's Poroszország, segedelméhez folyamodtak. — De még inkább a' tilsiti békekötéskor, midőn Napoleon Sándorral, az Európa feletti felsőséget mintegy megosztotta. — Ekkor vesztette el Poroszország nagy részét a' Lengyelország' felosztásából neki jutott zsákmánynak; miből a' Varsói herczegség alkottatott. Austriának is csonkult amaz osztályrésze; miből keleti (Gallicianak egy részét 's Tarnopolt, az 1809-ki békekör, a' Napoleonnak nyujtott segédért, Sándor kapta.

De ő is kénytelen volt, a' Varsói herczegség' alakítására birtokaiból engedni; mi a' közte és Napoleon közti viszony' nem sokára bekövetkezett felbomlására hihető befolyással volt.

Sándor a' svécusokkal folytatott háboruja' következtében, Finnlandot tette magaévé (1808). A' törökkel már 1806-ban kezdődött háboruja; midőn ez, orosz vagy frank szövetség közt választandó: ez utóbbihoz állott. E' szövetség a' Portának keveset használt. Napoleon feláldozta, hogy rajnai Protectorátusa elösmertessék. A' folyvást tartott török-orosz háboru, 1812-ben a' buckaresti béke által, a' Porta' teljes megalázásával végződött; 's az orosz, roppant birodalmát Beszarábiával, 's Moldva' egy részével gazdagította.

Napoleon, a' forradalom által megszeplősített szabadságnak e' bűnös ölelésből származott erőteljes szülöttje, édes anyját, az alkotmányosság által szent oltárhoz vezetett, 's tisztos nővé vált hölgyet megtagadta 's megvetette. E' hálátlanság hozott fejére veszélyt. Ereje' 's hatalma' délpontján állott. Tettei emelték oda. E' tettek közül sok volt nemzeti jogokat tapodó, nemzetiségeket sértő, 's alkotmányosságot elfojtó, — 's így szí-

lárd alap nélküli; de sok volt társasági jólétet, rendet, 's polgárisodást előmozdító. Tetteinek valóban nem lesz vala rosszabbika, mit 1812-ben szándéklott: t. i. az orosz hatalomnak megtörése. Hálával tartoznék neki ezért a' jelen kor, 's annyival inkább a' jövő. Ha Napoleon Pétervárott szabhat békepontokat: lehet, hogy — talán Angliát kivéve — egész Európa' urává lesz; vagy legalább a' felett elhatározott felsőséget gyakorol. De ez koránsem volt volna olly nagy veszély 's szerencsétlenség, millyennek azt a' trón' düledékei közt jajveszékélő fejedelmek, vagy a' sértett önérzetű nemzetek' gyűlölségre 's boszúra lobbant elragadtatása festette, 's kikiáltotta. A' földet sarkai-ban megrázva, 's pusztítva is vonult volna át hatalmának vihara az emberi nem felett; — de tisztult léget 's termékenyített földet hagyván maga után.

Ha Napoleon szerencse' kedveztével boldogúl is, világfelsőségi vagy egyeduralkodási tervét létesíteni: e' bűvös épület, csak az ő lelkének tündér ereje által lévén elővarázsolva, 's abban az, mi álladalmakat egyedül tarthat fenn, 's csatolhat egybe, t. i. nemzeti 's alkotmányos közös érdekek

's rokonság teljesen hiányozván; 's az egész csak az ő személyessége tarthatván össze; természetesen az, ha előbb nem is, — de az ő elhunytával bizonyosan szétbomlik. De azon építmény, kétségenkívül a' civilisatio' legfelségebb 's szilárdabb anyagaiból lesz vala összerakva; 's ez anyagokat a' bűvös oriási épület' szétbomlásakor, a' nemzetek, jogszerű 's szabadszellemű alkotmányok' szilárd építésére, igen jól használhatják.

Nemzetek' élte lassubb, 's nem olly rövid mind egyéneké. Évtizedek sőt századok is csak annyik azoknál, mint havak, vagy rövid évek ezeknél. Napoleon' uraságának ma, vagy még legfeljebb néhány év mulva, minden esetre már vége lenne. De azon felsőség, mi helyébe nehézkedett Európára, nem olly mulékony, mert nem egy ember' életéhez van kötve: ez évekkel nő, 's időhaladtával erősödik.

Ha Napoleon, az oroszokat legyőzve, nem — vagy kevesebbé lesz kénytelen szakadatlanul Marsnak áldozni; ő, ki fegyverzörgés 's ágyuk' dörgései közt is, beligazgatás' és törvénykezés' mezején többet tett, kereskedést 's ipart sikeresebben mozdított elő, 's művészet' 's tudományok' oltárát in-

kább diszesítette, mint rakás fejedelem béke' ölé—ben, 's egész századon keresztül; — ha ő, teremtő lelkének egész erejét, — ha idejét — mit nálánál jobban használni senki sem tudott — egészen, vagy csak nagyára is béke' miveire fordíthatja: értelmi 's anyagi előhaladás' 's civilisatio' tekintetében annyi jót és üdvöst létesít, minek az emberi nem, malasztját még sokáig 's épen akkor élvezné leginkább, midőn az általa ejtett sebek' fájdalma már rég megszűnt, s azoknak még nyoma is már el lenne tűnve. — A' tespedés' és megrögzöttségek' nyálkás és sorvasztó lázában sinlődő Európának, használt volna darabig olly orvos' keze alatt lenni, mint Napoleon. Sok kóranyag el lenne üzve, sok kórjel megszünve, 's a' szerek' keserű vagy vágó volta már is, vagy nem sokára feledve.

Azon veszély' közellétét hirdetve sikoltottak fel népek 's fejedelmek, hogy Európa francziává lesz, vagy is frank hatalom alá kerül. Ez semmi esetre sem kívánatos, sőt ijesztő jövőendő; de sem civilisatio', sem alkotmányosság', sem nemzetiség tekintetében, koránsem olly borzasztó — mint orosz hatalom alá esni.

Azon veszélynek frank részről fenyegetését illetőleg, csak a' francia felsőség alá kerülés' lehetősége fordult volna elő; de a' francziává léte nem. Az olasz, angol, 's a' Pirenei ormokon túli félsziget, nemzetiségét nem félthette; a' többi: német, szláv, magyar, görög, 'sa't. népesség, összesen mintegy 175 milliót, a' 30 milliónyi francia, ezen amazok' nagy részétől olly messze, külön, 's a' többinek keblében nem-lakó nemzet, soha is magához olvasztani, 's annyival kevesebbé elnyelni képes nem lett volna. — Ellenben orosz részről nem csak a' kancsuka alá kerülés, hanem a' kozákká-létel is fenyegeti az előbb nevezett spanyol, angol nemzeteken és a' franczián 's olaszon kívül, a' többi Európát; — mert hogy a' 64 millió orosz és szláv a' többi felébe kerüljön, sőt el is nyelje, lehetőbb.

Ezekre nézve, angolok 's németek megfogható gyűlölség' 's még megfoghatóbb nemzeti érzet' 's lelkesedés' következtében, bár minő nagy veszélynek tekintették is a' Napoleon' 's Franciaország' felsőségét; 's bár minő nagy szerencsének azon felsőség' 's hatalom' legyőzését: rossz volt a'

tett csere, 's nagy és mindig növekedő az ár, mellyen az megvásároltatott.

Napoleonnak az oroszokoni győzelme, a' civilisatio' diadala — 's az ő minden esetre csak ideiglenes felsősége, civilisatió'n épült alkotmányos létre alakulásnak lett volna, arra készítő 's szilárdító előjátéka. De a' fatum' örök könyvében máskint volt megírva. Minden előszámításnak daczó' 's kérlelhetlen elem, a' dermedtő hideg lépett fel kedvencei' védelmére. Az északi sark' életlő lehellete, Napoleon' hatalmát, 's a' valaha látott hadsergek' egyik legnagyobb- 's erősebbikét semmivé tette. — A' mélyen sebzett orosz-lán ellen fordultak előbbi frigyesei; semmi esetre sem lovagiasan, se nem nemesen; de — talán — bölcsen sem. Előbb Poroszország cserélte fel kelletlen játszott frigyési szerepét ellenségessel, 's az oroszhoz állott. Azután Austria' császára volt kénytelen, saját vérét 's érdekét— mint mondták — a' népek' jólétének, de talán inkább a' félelemnek, 's a' már akkor túlsúlyú orosz befolyásnak feláldozni.

A' népek, nemzetiség' szent elragadtatásától ihletve, tömegben keltek fel; 's győztes fegyverei-

ken vitték fejedelmeiket, 's vitték az oroszok' császárját, urokká emelve, Páris falai közé. A' szent szövetség alakult; az orosz felsőségnek ezen alapja 's míve, mellynek az ő létfeltételének szelleme, t. i. az absolutismus lón iránya.

A' diadalmasan küzdött népek, győzelmök' bábérjain pihenve, jó darabig nem érezték a' reájok nehézkedett nyomást. — Más nemzetek alkotmányos létre törekedtek. A' szent szövetség erőszakos kezekkel fojtotta el a' nemzeti 's alkotmányos mozgalmakat. — Orosz befolyás vezette a' francziákat Spanyol-, 's Austria' hadsergeit Olaszországba. — Németországban csalódott remények-szülte mozgalmak, 's fejedelmi ígéretek által jogosított követelések mutatkoztak; de a' szent szövetség még csirájában fojtotta el azokat.

Csak egyhelyt győzött a' szabadság' 's nemzetiség' szent ügye; 's e' győzelemnek is, az orosz hatalmat 's befolyást kelle növelni. A' görögök' szabadulásérti küzdése nem nyomatott el; nem azért, mivel szent volt, 's ügyök az emberiségé; hanem mivel az orosz érdek ugy hozta magával. Austria óhajtotta 's próbálta is a' törököket e' kemény csapástól megóvni; de orosz befolyás el-

len, — mi ez ügyben egész Európa' helyes rokonérzete által is ápolgatott — semmit sem tehetett. Az események' csudás fordulatai eszközölték, miszerint a' francziák 's angolok, kiknek az orosz hatalom' gátlása, 's a' Porta' meggyengülésének akadályozása annyira érdekökben feküdt, segéd kezeket voltak az ellen nyújtani kénytelenek. Angol és frank ágyuk tették Navarinnál (1827) a' török hajóssereget semmivé. Ez, 's a' görögök' győzelmei, nem csak hadi jelentőségének jobb részétől, hanem magábani bizalmától fosztotta meg a' törököt.

El volt így készülve az (1828—29) orosz-török háborúnak folyta, 's bizonyossá téve annak kimenetele. Austria iparkodott a' többi hatalmasságokat a' Porta mellett teendő lépésekre birni. Az angol kormány hajlott erre: de az orosz a' frank és porosz cabineteket megnyerte; fegyvere azonban győzött, — 's csak rögtönzött béke menthette meg a' Portát enyészetétől. Sándor a' békét nem felette terhesnek látszó feltételek mellett adta meg. E' mérséklet, valamint az is, miszerint már előbb azon tervvel, hogy Görögország orosz helytartó alatt álljon, felhagyott, — vagy

a' Sándor' személyességéből eredett, vagy annak volt jele, miszerint az orosz kormány még szükségesnek, vagy legalább jónak látta, a' többi Európával szembe magát átallani, 's legalább az illendőség' külszinére tekintettel lenni.

A' drinapolyi béke csak néhány nem nagy kiterjedésű birtokkal gazdagította az oroszokat. E' kikürtölt nagylelkűség mellett — melyet könnyűvé tett azon meggyőződés, mikint mi halad, el nem mulik — kezökbe jött a' Duna' torolatja, 's ezzel nem csak Constanczinápolynak kulcsa, hanem Európa' kereskedési életének egyik ütere.

Már nagy Péter, birtokába jutott a' Caspiumi tenger meletti Daghestán- és Schirvánnak. Később, a' tatárok' beütéseiért, azzal felhagytak; de Sándor a gulisztáni békekor (1813) újra magáévá tette. Nemkülönben a' turkmatschai béke által (1828) Erivan és Nachitschevan per'sa tartományok is birtokába jöttek, melyek „Uj-Arménia” név alatt kapcsolattak a' Muszkabirodalomhoz.

Illy fokon állott az orosz hatalom, midőn (1830) a' lengyel forradalom kiütött. Minden

hatalma mellett is kétes pillanat volt ez az orosz kormányra nézve. A' lengyelek iránti rokonérvet egész Európát lelkesítve hatotta által. Franciaország, mint önműgyeért harczolt volna; 's ha új polgári léte a' többi hatalmasságok által fenyegetve nincs, kormánya szívesen választja e' módot, a' zajgó erőknek illy elfoglalást adni. Angliának érdekében fekűdt, a' neki is káros, 's őt is fenyegető orosz hatalmat megtörni. A' hős lengyel nemzet el volt szánva utolsó csepp véréig küzdeni: 's anyagi módok' 's eszközök' birtokában, 's vitéz serge, 's a' Napoleon' oskolájában képzett derék hadfiai által képes is volt magát hatalmasan védeni. Hajdani honfiai 's a régi Lengyelország' minden tartományainak népessége, készen állott a' közös honért fegyvert ragadni.

Austria' 's Poroszország' kezében volt ekkor az Oroszbirodalom' sorsa. Austriára nézve, az országaiban létező szláv elemek, mik — mint oroszhoz szító rokonérvetek 's érdekek — oroszelleni háborut olly kétes- sőt veszélyessé tesznek, ez alkalommal épen neki kedvezők, 's az orosz ellen olly jól használhatók lettek volna, mint soha máskor — mind ezek a' lengyelekben rokonjaikért

's nemzeti ügyökért örömet harczolván az orosz ellen. Poroszország, ha magát az egész Németországban létező lengyelügy melletti buzgóság' vezetőjévé teszi, könnyen eszközölheti az orosz kormány alatti minden német tartományok' hozzáállítását; 's gazdag kárpótlást kap azért, mit lengyel birtokaiban áldoznia kell vala. De épen e' kis lengyel birtokok' elvesztésének féelme, 's a szabadszellemtőli megrögzött határtalan rettegés okozta, hogy a' nemzetek' nyilvánult közrészvéte, 's ebben az örökös rémkép gyanánt tekintett szabadszellelem irtózással töltötte el e' két kormányt; 's ez irtózás' remegései utat nyitottak az oroszok' befolyásának.

Vetve lón a' koczka: nem csak a' szerencsétlen lengyel nemzet', hanem Austria', Poroszország' — 's Európa' jövő sorsa felett. — E' két hatalom a' lengyelt nem segíté; 's lépéseket tett annak elnyomását eszközlőket. Vitéz ellentállás után hanyatlott a' lengyel nemzet. Csalódás, vétkeken fonák politica, 's vad erőszak ásta sirját. Európa' hatalmai' láttára 's tudtával történtek mind ezek; 's nemzeti 's emberi jogok gúnyos kegyetlenséggel tapodtattak. E' hajdan hősi erőben

diszló nemzet, mellyet az oroszok egykor uraltak, 's melly azoknak békepontokat szabott, 's czárokat adott: mint hódított nép és föld, orosz tartománnyá tétetett. De a' véres sírból boszu' kísértete kelt ki, boszút követelő, 's átkot hozandó legelőbb is azokra, kik a' gyilkosságot nem csak gyáva nyugalomban túrték, hanem segítették is.

El lőn az alkalom szalasztva, a' legveszélyesebb ellenségtőli menekésre, az oroszoknak régi határaik közé visszanyomására, 's hatalmuk' árja ellen a lengyel nemzetben szilárd gát' emelésére. E' helyett nyakukra ültették amaz ellenséget; fővárosaikhoz néhány napi földre engedték határaival előnyomulni 's kisimították és akadálytalanná tették az utat, mellyen a' növekedő ár beronthat.

E' hatalmaknak illy helyzetével, 's egész Európával szembe áll jelenben az orosz; melly — mint láttuk — kiterjedésnek, hatalomnak, 's befolyásnak olly fokán áll, millyet még soha egy uralkodás is el nem ért. És minő következetes cselekvésmód; ugyanazon tervnek milly szünetleni szem előtt tartása, 's szilárd és bölcs követése jellemezte örökké; mi szerencsés volt mindenben; mindenek felett többi népek' 's hatalmak'

hibái 's vétkei mennyire segítették; azokat mi jól tudta használni!

Négy század folyt le. Ez álladalmi létre nézve épen nem hosszú életszak; 's a' még akkor mongol járom alatti, 's kevéssel azután svédek' 's lengyelek' hatalmától függő, — most ura a' hajdan uralkodó tatároknak. A' svédeknek legszebb tartományait magáévá tette; az egykor olly rettenetes Porta, kegyelméből létezik; a' per'sák rettegik hatalmát; a' lengyelek megszűntek lenni: csak a' Cserkesszek, e' maroknyi vitéz nép küzd még egyenetlen harcban.

E' birodalom, melly még mind növés' és izmosodás' korában látszik lenni; s melly, félő, miszerint délpontját még most sem érte el; — e' roppant birodalom — mondom — jelenben 363,000 □mf. kiterjedésű; mellyből 75,000 □mf. Európában: mi annak (156,000 □mf.) csaknem hasonfelét teszi.

Alattvalóinak száma, igaz, hogy azon szörnyű kiterjedéshez képest, nagyon csekély mennyiségre, azaz 68 millióra megy.

De növekszik ez óránként; 's mennyire növekedhetik.

És ezen 68 millióból legalább 44 millió saját vére, azaz mind szláv. E' nemzeti egység, roppant erő' fészke.

Hét vallás létezik ugyan keblében: de 42 milliónál több van az uralkodó görög hiten. Ezek császárijkát vallják egyházuk' fejének; mi által annak nem csak világi 's polgári létök 's helyzetök, hanem hitök 's lelkiösméretök is alá van vetve. — 500,000 nél több az e' vallásbeli papok' 's családjaik' száma. Ezen papság a' császártól mint egyedüli fejtől függvén, az uralkodás abban többet bízhatik, 's azzal többet tehet, mint bár melly más országban.

Csak a' nemesség az, melly némelly tekintetben ellensúlykint mutatkozhatik: de ez ott csak az uralkodók' személyére hozhat veszélyt; a' nemesség' fenyegetett vagy sértett érdekeinek, már több czárok hullának áldozatul. Státuselvek, uralkodás' formája, 's a' politicának kitűzött, 's hiven követett útja, illy catastrophákkal Oroszországban változni nem szokott. Azonban az 550,000ból álló születési nemesség' hatalma, a' 150,000ból álló hivatal következtébeni nemesség — melly amavval egyenlő kiváltságokkal bír; —

a' czártól függő papság-, 's a' vak engedelmes-
ségben semmi mástól felül nem multható katonaság
által van fékezve.

A' népesség' legnagyobb részét, t. i. 44 mil-
liót, a' parasztság teszi. Ebből 21 millió a' csá-
szár' jobbágya. a' 23 millió földesuri jobbágyot
pedig, engedmények — a' közelebbihez hason-
lók — szorosan csatolják az uralkodáshoz.

Hadi ereje roppant; nagyobb mint minden
más hatalmasságé. Ezen felül sajátságos támadó
eszközzel bír szabálytalan lovasságában. Ezen
neki edzett, szükséghez szokott, 's prédát szom-
juzó, száguldó vad csordák, tartományok' 's váro-
sok' pusztítására 's feldulására termettek; 's ellen-
séges hadsergeknek, azokat szüntelen nyugtalanítva,
veszedelmesek. Váratlan jelennek meg, mindenütt
vannak, 's el nem érhetők. — Fegyverzett gyar-
matai olcsó 's tömérdek nagy fegyveres erőt al-
kotnak, 's a' hadsereg' számára oskola gyanánt
szolgálnak. Ezeket Sándor állította fel; — már
idejében 40 ezerre ment férfi népességök. —
A kozákok, tatárok, baschkirok' 's kalmuckok
400 ezerre számíttatnak, mellyekből 100,000 kül-
ellenség elébe is vihető.

1831ben következő volt a' szabályzott fennálló katonaság' állása:

1. Császári őrsereg	41,200
2. Gyalog serezek	331,200
3. Várőrsereg.....	104,632
4. Lovasság	84,000
5. Artilleria 1632 ágyuval.....	40,800
6. Geniecorps	10,500
	<hr/>
	612,332

Ehez jön 38 szabályzott kozák ezred

500 főre számítva ....

 19,000

Összesen 631,332.

Ez béke idejéni állás. Ha Oroszország' népessége 68 millió, ugy csak egy száztóli lesz a' katonaság, mi szükség' idején könnyen kettőztetik is.

Béke' idején Frankhon e' hadi erőnek csak felével, Austria annyival sem, 's Poroszország alig bír harmadával.

1837ben 645,200 főbő állott a' hírlapok szerint a' hadsereg.

Tengeri ereje 343 hajóból áll, 5824 ágyuval, 44,800 matrózzal, tengeri katonával, 's pattantyússal; melly az angolhoz szinte hasonló, 's min-

den mást felül muló tengeri hatalommá teszi. Hadseregére nézve az is figyelmet érdemlő, miszerint az per'sával, törökkel, lengyellel, 's cserkeszel verekedve, csaknem folytonosan háborúgyakorlatban volt és áll, azon időtől fogva is, mióta Austria, Poroszország, 's az egész Némethon' hadsergei, a' béke istenasszonyávali ezüst menyegzőjökön már átesvén, arany menyegzőjök felé lépdelnek. Ha vénhedt nőjüktől meg kell válniok, mikint fognak Bellonánál az agg kérők boldogúlni ?

Az Orosz birodalom földmivelési tekintetben nagyon hátra van. Európai birtokaiban csak 600, az á'siaiakban 38, az amerikaiakban csak 2—3 fő esik egy □ mf-re. Illy kevés kéz keveset mívelhet; 's az európai Oroszországban is alig van a' földnek része szántás alatt, 's szinte fele használatlan hever. Oroszországra nézve nem kedvező ezen körülménynek azonban a' külföldre nézve is van nemkedvező oldala. Tisztán mutatja ugyanis, hogy még minő nagyságra, s mérhetlen erőre fejlődhetik; — és hogy ezen néptelen puszták' sivatagain, sergek' élelmezése,

's háboru' folytatása, minő csaknem kivihetetlen feladat lenne.

Gabonatermesztése azonban töménytelen növekszik. 1802ben*) 494 millió mérő gabona természetett; tizennégy év mulva, azaz 1816ban már 1050 millióra hágott; az azótai 26 év alatt is bizonyosan nem kevéssel emelkedett. — 1802ben 6 millió mérőt vitt külföldre, 1830ben már 14 milliót; — abból 21 — 28millió e. fr.tot vévén be. Kendert és lent mintegy 33 millió e. f. értéküt visz külföldre.

Töménytelen sok és hajóépítésre alkalmas fajából, 2—4 $\frac{1}{2}$ ió e. f. értékü megy külföldre.

Halászata mintegy 1,600,000 e. f-tot hoz külfödről.

Bőr, gyapju, faggyú, 's t. f. mintegy 16—22 milliót hoz az országba.

---

*) Ezen számítások a' „Deutschland und Russland”: cím alatt 1839ben megjelent könyv szerintiek; mellyeket az részint Schubert' „Európai kormánytan” című kézi könyvéből, részint pedig hírlapokban megjelent hivatalos orosz nyilatkozatokból vett. — A' gabonára nézve az említett könyvben berlini „Scheffel” van feltéve, mi a' bécsi mérőhez olly irányban van, mint 100: 73 $\frac{1}{2}$ hez.

Bányáinak jövedelme az utóbbi időkben képtelen növekedett. 1822ben ugyanis, 74 pud = mintegy 2875 font arany nyeretett. 1830—33ban már 350 pud = 12,250 font, mi 7,000,000 e. ftot tesz. — Az aranybányák $\frac{3}{7}$ az uralkodásé, $\frac{4}{7}$ egyéneké. — Csak Brasilia nyer ennél több aranyat.

Platinát évenként 560,000 e. f.

Ezüstöt 1,680,000 e. f.

Rezet 2,100,000 e. f. értékűt adnak

bányái. — A' rézbányák többnyire a' kormányéi, 's abból egy millió forintnyi külföldre megy.

Vasa évenként 17 millió e.f.tot érő készül; miből kivitetik 4,200,000 e. f-nyi.

Sót 10 millió mázsánál többet kap évenként; mi szükségét fedezné, de annak nem minden tartományokban léte miatt, mintegy 2,100,000 e. f. árut külföldről kap.

Bányáinak 's aknáinak összes jövedelme közel 60 millió e. f-ra megy, 's 365,000 embert foglalnak el.

Oroszország' ipara még nagyon alatt áll; de orjásiak a' lépések, mik e' tárgyban is tétettek, 's tétetnek.

Sándor császár' idejében 2270 gyár létezett; 1828ban már 6000. 250,000 dolgossal.

1820ban a' készített gyártmányok 52 millióra becsültettek. Azóta a' gyárok is töménytelen szaporodtak, 's a' gyártmányok is bizonynyal még egyszer annyira mennek.

A' császári fegyvergyár Tulában évenként 70,000 darab fegyvert készít.

Szeszgyárai, a' természetett gabonának mintegy részét használják fel. A' pálinkának egyed-árussága e' koronáé. Ebből e' század' elején 17 millió, 30 év mulva már 49 millió f-ot vett be.

Belkereskedése, nem kevés jó útjai, nagy folyói, csatornái, 's a' téli jó szánút 's ezekből következő olesó szállítás által előmozdítatik.

Bevitetett minden nemű áru (1824—34) évenként 84 millió f. értékű. Még egyszer annyi, mint a' század elején.

Kivitetett (1824—34) 99,500,000 e. f-nyi. Hasonlólag még egyszer annyi mint 30 évvel előbb.

Feltünő, mennyivel több nemes ércz vitetett be mint ki.

Bevitetett (1814—34) évenként 13,560,000
e. f. áru; mi húsz év alatt tesz 177,200,000 e. f.

A' kivitel ellenben ugyan
azon időben évenként 2,590,000

e. f.; tehát 20 év alatt 51,800,000.

Következőleg Oroszország
hasznára 225,400,000.

Pénzügyére nézve 18 $\frac{31}{33}$ szerint illy hivata-
los kimutatás bocsáttatott közre:

I. Statusjövödelmek

a. Főadó	32,375,000 e. f.
b. Péntztőkeadó	7,446,250
c. Vámok	36,591,520

II. Korona' jövedelmei.

a. Az „Obrok” vagyis a' korona jószágaiból jövő telekadó	9,712,500
b. Pálinka-monopolium	50,026,666
c. Vegyes	5,093,683
d. Pósták	2,156,333
e. Korona' erdei `s halászata	1,402,916
f. Korona' gyárai	1,510,833
g. Bányák	6,475,000

III. Lengyelország' jövedelme	18,288,474
-------------------------------	------------

összesen 171,081,175 e.f.

Ezen felül van a' császárnak külön pénztára; 's vannak a' császári család' tagjai számára külön jószágok, mellyeknek jövedelme a' császár külön pénztárával együtt, mintegy 3,200,000 e. f.-ot tesz.

A' kiadások következőkben adatnak elő:

1. Császár' udvara ...	7,000,000 e. f.
2. Külügy-ministerium	2,800,000
3. Belügy-ministerium .	46,200,000
4. Egyház-'s köztanítási-ministerium	7,000,000
5. Hadsereg	42,000,000
6. Hajóssereg	16,800,000
7. Státusadósság, annak kamatai, és pénzügy - kezelés	28,000,000
8. Különböző kiadások	4,200,000
9. Lengyelország' igazgatása	16,928,125
	<hr/>
	összesen 170,928,125 e.f.

Kiterjedéséhez 's népességéhez képest is kicsiny az Oroszbirodalom' jövedelme; de aránylag kiadásai is csekélyek. Mi részint a' katonáknak igen kicsiny, 's mind a' hadi mind a' polgári tiszteteknek olly szigorú fizetéséből jön; minek kö-

vetkeztében ezek, az ott annyira divatozó huzavonára vannak kényszerítve, 's felszabadítva.

A' sokkal kisebb Poroszország' kiadása szinte félannyit tesz. Frankhon két annyit, s' Angolhon három annyinál is többet ad ki.

Státusadóssága 1834-ben a pénzügy-ministerium' hivatalos jelentése szerint volt 695,061,689 e.f.

Poroszország adóssága valamivel több ennek harmadánál. Ellenben Austriaé 100 millióval nagyobb; Frankhonnak három annyi; 's Angolhonnak tiz annyinál is több adóssága.

Hogy az Oroszbirodalom' pénzügye nem épen olly rosszul áll, mint azt sokan hiszik, kitetszik abból, miszerint 1832-ben kamatozó adóssága volt 440,095,081 e. f.; de ebből a' következő esztendőben lefizetett 49,090,000 e. f.-ot; úgy hogy 1834 jan. 1-sején azon adósság 391,218,248 e. f.-ra volt leszállítva.

Illy roppant kiterjedés, ennyi fejlődési csira, e' nagy hatalom 's erő, 's illy képesség még mind azt sokkal nagyobbra emelni, nemzeti 's vallási egység által szilárdítva, tömörségére 's izmosságára nézve sokat; nyer az által, hogy minden hatalom határtalanul van a' császár személyé-

ben pontosulva; kinek akaratjával szembe vak engedelmességhez szokott tömeg állván, arra gyors foganattal hat minden szabálya; 's nem kell azon ellenszegülés 's azon törekvések ellen küzdenie, mikkel értelmileg fejlődöttebb 's civilisált alattvalóiknál más fejedelmek akaratjuk' eszközlésében 's terveikben találkoznak.

Ezen csak futólag rajzolt képből is látható Oroszország' nagy fontossága. E' fontosság még aggasztóbban tűnik fel, ha elgondoljuk azon politikát, mellyet eddigelé olly következetességgel 's olly sikerrel követett, 's mellyet most is minden léptében követ.

Oroszország nem legitimitáson, nem történetileg szentesített előzményeken alapszik. Hódítások adták létét, növelték, táplálták; 's mégis a' conservativ eszme' képviselőjének 's személynökének szerepét képes lett bitorlani. Hogy a' forradalom' 's szabadszellem' rémképét (mikre nézve pedig ő mindig lövésen kívül állott), 's a' fejedelmeknek ezektől rettegését olly jól tudta használni: ez volt politicájának remeke. 'S hogy ez sikerült, hogy a' fejedelmek ama szellemtől féltőkben készek voltak a' status quo fentarthatásaért, ahoz

's az alá simulni, ki épen a' status quo rovására lett naggyá 's váland még nagyobbá: ez volt a' kormányok' legnagyobb 's gyászos következesü hibája.

Oroszország valamint hódításokon alapszik, 's minden eddigi életmüködése növekedési mozgalom volt: ugy jelenben 's jövendőre is e' mozgalom jellemző sajátsága.

Oroszország mind földészeti mind politicalai mind kereskedési tekintetben olyan mint rop-pant terv szerint kezdett — de még egy oldalról is be nem végzett épület. Szögletéglái mindenütt kiállanak, további építésre várók; folytatni kell az építést, vagy a' félbe maradt építmény romladoxni 's düledezni fog. Oroszországnak szüntelen hábo-rut kell folytatnia, 's ujjabb meg ujjabb hódításokat tennie; mert nagyjainak képtelen pazar fényüzését 's kapzsiságát csak így elégítheti ki, 's hallatlan roszul fizetett hadsergét csak így tarthatja fen, 's foglalhatja el. Mit nem téve; hogy azon na-gyok, 's az azok által céljaikra használt kato-naság, az uralkodó személyére nézve menynyire fenyegetők: véres példák bizonyítják.

Hódítási 's terjeszkedési pályáján, az orosz

kormány minő szünet nélkül, 's bár gyakran halkkal és titkon, de szakadatlan halad: minden eddigi események bizonyítják. — Ollyan mint okos kereskedő, kicsiny nyereséggel is beéri; nem annyira sokat, mint gyakran akar nyerni. Minden conjuncturákra, 's minden eseményekre fáradhatlan éberséggel, soha sem mulasztja el diplomatiája — sem véletlent sem mások' hibáját 's gyengeségét felhasználni. Ezért Oroszország béke' idején többet árthat, mint más hatalom nyilt ellenségül; 's ármánya veszélyesebb fegyverénél.
